Пословно-стамбена зграда Петра Јанковића

Petar Janković's mixed-use building

Завод за заштиту споменика културе града Београда
Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade

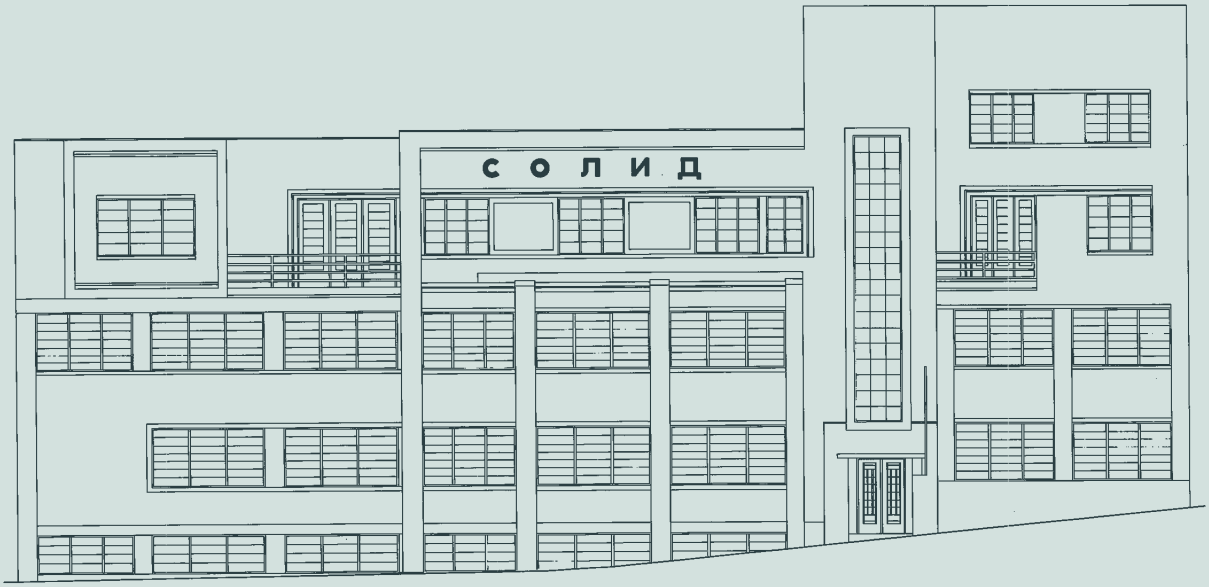

Пословно-стамбена зграда Петра Јанковића, развијена фасада
Petar Janković's mixed-use building, Unfolded façade

Изглед објекта по завршетку изградње 1937.
View of the building upon the completion of construction in 1937

Стамбени објекат с браварском радионицом „Солид“ налази се на углу улица Албанске споменице (првобитно Албанске) и Никодима Милаша (некада Милашеве). За време у којем је подигнута, била је то монументална грађевина која је доминирала простором Хаџипоповца, некада удаљене периферије Београда. Изградња објекта, који је требало да служи једнако као пословни простор колико и као породични дом власника радионице Петра Јанковића, трајала је у периоду од 1931. до 1937. године. Пројекат зграде израдио је Јан Дубови, угледни архитекта који је носио титулу доктора техничких наука. По својим архитектонским и естетским карактеристикама грађевина представља значајан пример модерне архитектуре Београда, и један од најуспешније решених објеката двојне намене подигнутих у престоници током међуратног раздобља.

Бравар Петар Јанковић (1886 – 1969) једна је од оних личности чији животни пут одражава успон од детета из сеоске породице до успешног пословног

Фасада из Улице Албанске споменице, детаљ
Façade facing Albanske spomenice Street, detail

човека. Напустивши родно село Долац, изнад манастира Студеница, најпре се школовао у Краљеву, а потом у Београду где је изучио металостругарски занат. Занатско школовање и усавршавање наставио је у Пешти и Бечу, а по повратку у Београд основао је металску радионицу „Солид“, која је израђивала све врсте натписних таблица, опрему за дечија игралишта и јавна купатила, саобраћајне знаке и таблице, као и разне машине (пресе, центрифуге за цеђење меда и сл). Искуство стечено у угарској и аустријској престоници, где се упознао са савременим архитектонским тенденцијама, као и познанство с чешким архитектом Дубовим, утицали су на Јанковићеву одлуку да управо овом модернистички оријентисаном аутору повери израду планова за изградњу своје нове пословно-стамбене зграде. Визионарство Петра Јанковића, које се огледало у бројним производима и машинама које је сам конструисао и производио и за које је добио домаћа и међународна признања, огледа се и у његовој смелости да нову зграду у модерном духу изгради на тада удаљеној београдској периферији. Ова грађевина означила је прекретницу у третирању пословно-стамбених објеката у београдској средини, наговестивши нови однос наручиоца и пројектанта, као и окретање од владајуће академске архитектуре ка прогресивним идејама модерног покрета у градитељству приватних објеката.

Архитекта Јан Дубови (Jan Dubový, 1892–1969) заузима истакнуто место у историји српске модерне архитектуре. Он припада групи међуратних архитеката чије је деловање допринело продору свежих стваралачких идеја на тада још увек неразвијену београдску уметничку сцену. Након завршених студија на Чешкој политехници 1921. године дошао је у Београд као сарадник

у прашкој грађевинској фирми „Матија Блеха“, која је осим у Италији, Пољској, Угарској, Индији и Немачкој имала веома развијену испоставу у Београду. Својим јавним наступима, у којима се залагао за модерну архитектуру и нове урбанистичке концепте, подстакао је формирање Групе архитеката модерног правца 1928. године. Исказавши своје стваралачке идеје на пројекту за Астрономску опсерваторију у Београду, коју је Бранислав Којић сматрао „првим спомеником модернизма код нас“, Дубови је свој архитектонски речик довео до крајњег пуризма управо на згради Петра Јанковића. Равномерним преклапањем класицистичке форме и духа машинске естетике, која је у европским оквирима формулисана током претходне две деценије, он је створио дело које се разликовало од свега што је до тог времена подигнуто у београдској средини. Намена објекта, која сама по себи одражава дух индустријског времена, подржана је архитектонским елементима у виду пространих стаклених површина са наглашеном хоризонталном поделом и истакнутом рекламом над централним кружним волуменом.

Пројектом за зграду Петра Јанковића градитељски рукопис архитекте Јана Дубовог достигао је свој стилски врхунац. Двоспратни угаони објекат чине два развијена улична крила повезана централним заобљеним сегментом. Специфичан захтев смештања пословних и стамбених простора у јединствен градитељски волумен Дубови је решио функционалном диспозицијом простора. Испуњавајући модерне услове организације рада, унутрашњих комуникација, хигијенских и практичних захтева, у пословном делу објекта формиране су простране и добро осветљене радионице, прилагођене смештању комплексних машина, и пратећи простори попут ложионице, специјализованих сушионица, атељеа за пројектовање и др. Радне просторије смештене су у сутерену, приземљу и на првом спрату, док су на другом спрату пројектована два породична стана. Трећи спрат је решен у виду равне кровне терасе, карактеристичног модернистичког елемента. У таванском простору, који се налази само над степенишним делом, смештен је базен са инсталацијама и филтерима за скупљање кишне атмосферске воде. Пречишћавање и коришћење ове воде, како за вешерницу тако и за саму радионицу, у потпуности је одражавало иноваторски дух власника и функционални концепт читавог објекта. У погледу конструктивног решења

Ентеријер главне радионице, 1938.
Main workshop in 1938

међуспратних конструкција примењена је, за то време савремена, армирано-бетонска ситно-ребраста конструкција. Тако се, због премошћавања великих распона радионичких просторија, поред носећих обимних зидова јављају и носећи стубови. Сви простори објекта повезани су бочно позиционираним улазним степеништем, чије континуално вертикално стаклено платно представља доминантан обликовни елемент спољашњости грађевине.

Спољашње обликовање грађевине Дубови је спровео кроз доследну примену модернистичких архитектонских елемената. Одступање од класичне, симетричне композиције фасада последица је јасног раздвајања радних и стамбених функција у елевацији грађевине. Укупан утисак и форма објекта не одају његов комплексан садржај, већ су по својим архитектонским карактеристикама ближи моделу стамбених грађевина, какве су у Београду подизане током међуратног периода. Наглашеном хоризонталном профилацијом јасно су одвојени пословни простори приземља и првог

Производи радионице „Солид“ испред пословног објекта, 1939.
“Solid” products on display in front of the workshop, 1939

Угаони ризалит, детаљ
Corner portion, detail

спрата од стамбених јединица на другој етажи. Томе доприноси и контраст динамичне композиције хоризонталних и вертикалних елемената у доњим зонама са нешто смиренијим концептом пуних и празних површина у највишој зони. Мрежаста структура уситњене поделе прозорских површина употпуњена је полихромном обрадом и применом једва видљиве мрежасте шеме у виду плитких фуга на пуним зидним површинама, обрађеним вештачким каменом. Потцртавајући функцију радионице којој је грађевина намењена сви занатски радови у екстеријеру и ентеријеру објекта изведени су с посебном пажњом.

Доминантан угаони ризалит, у којем су смештени јединствени радионички простори, истакнут је хоризонталним прозорским тракама и наглашеним пиластрима који се протежу кроз зону приземља и првог спрата. Посебан акценат овог дела грађевине представља јединствена обрада највишег сегмента с прозорима повезаним хоризонталним венцем и типичним модернистичким елементом у виду јарбола за заставу, над којим је испис назива радионице „Солид“ третиран као неодвојиви формални део фасадне композиције. Исту функцију има и медаљон у облику зупчаника у горњој зони улазног ризалита с називом радионице употпуњеним чекићем и наковњем, симболима браварског заната, и годинама 1912 – 1937, које означавају завршетак Јанковићевог занатског образовања и крај изградње објекта.

Квалитет и одлике објекта, које је и сам архитекта Дубови посебно потенцирао у свом стваралачком опусу, уочене су и вредноване у време његовог настанка. Пројекат куће излаган је на југословенским и међународним изложбама модерне архитектуре у Београду и Прагу, као и на Једанаестој изложби „Облика“ у Софији 1934. године, а његовом представљању посебну пажњу посветили су и водећи архитектонски часописи тога доба.

Други светски рат и бурна историјска дешавања која су наступила у раном послератном периоду утицала су на судбину грађевине. Радионичке просторије с машинама и алатима национализоване су, а канцеларије и други помоћни простори адаптирани за становање. Међутим, и поред ових интервенција грађевина је у спољашњем изгледу у потпуности задржала аутентичност целине и истакнуте архитектонске и естетске вредности, на основу којих је 1992. године утврђена за споменик културе.

Литература:
- Документација ЗЗСКГБ, Досије споменика културе Пословно-стамбена зграда Петра Јанковића.
- J. Dubovy, Radionica P. Jankovića, bravara, Beograd, Albanske spomenice 17, Arhitektura, br. 4, Ljubljana 1932, 123.
- З. Маневић, Јан Дубови, Изградња, бр. 3, Београд 1981, 41.
- З. Маневић, Јан Дубови, Градитељи 1, Београд, 1986.
- Т. Дамљановић, Чешко-српске архитектонске везе 1918-1941. Београд, 2004, 95-96.

Petar Janković's mixed-use building

19 Albanske spomenice/7 Nikodima Milaša

Cultural monument

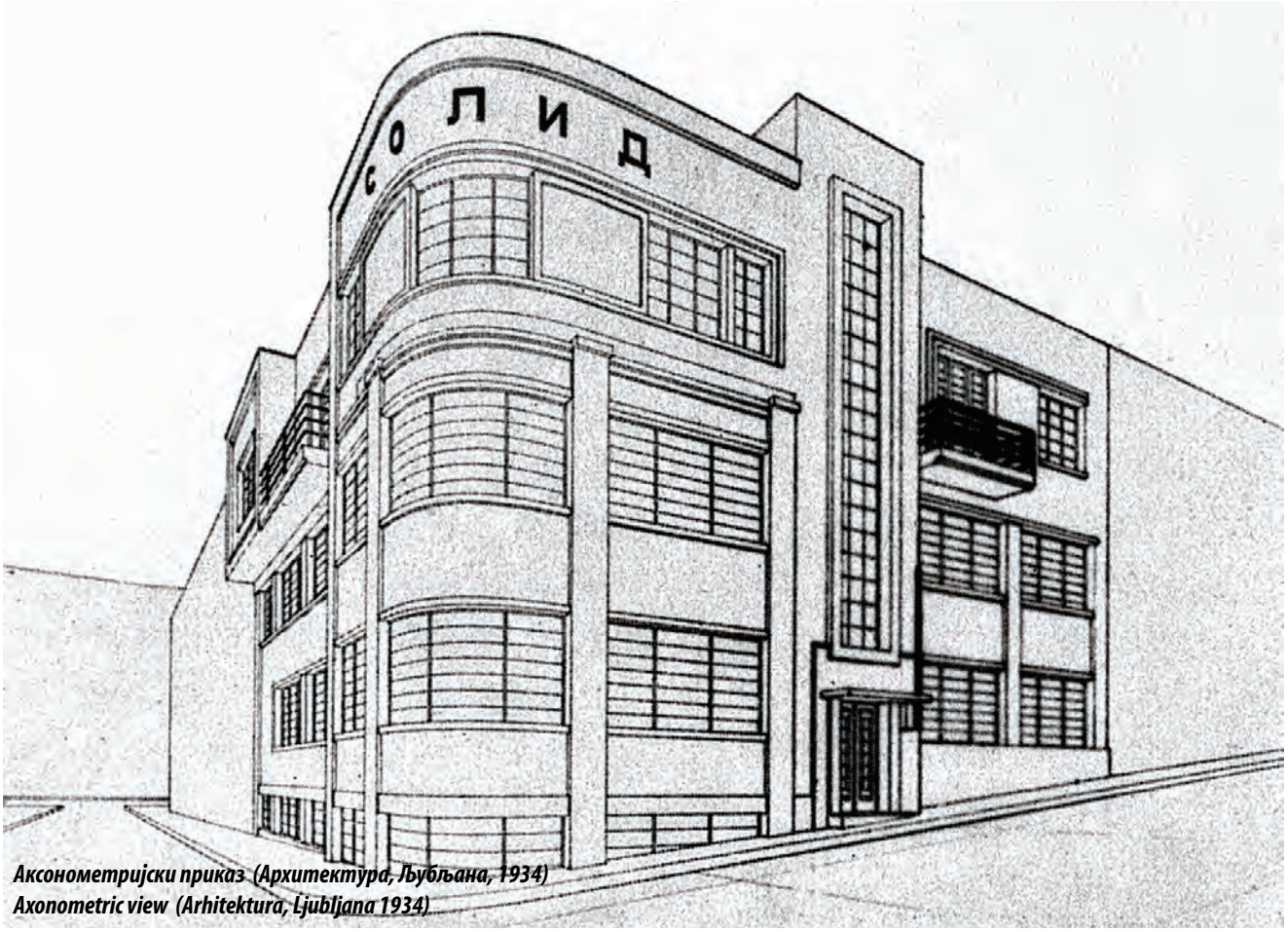

Аксонометријски приказ (Архитектура, Љубљана, 1934)
Axonometric view (Arhitektura, Ljubljana 1934)

The mixed-use building incorporating dwelling spaces and the "Solid" metal workshop occupies the corner of Albanske spomenice (formerly Albanska) and Nikodima Milaša (formerly Milaševa) streets. At the time of construction, 1931–1937, it was a monumental structure that dominated Hadžipopovac, now a neighbourhood in downtown Belgrade, then an area on its far periphery. It was designed by Jan Dubový, a renowned architect and doctor of technical sciences, to serve a double function as the workshop and the family house of the owner, Petar Janković. Its architectural and aesthetic features qualify it as an important example of modern architecture in Belgrade and one of the most successful mixed-use building designs of the interwar period.

The life of Petar Janković (1886–1969) exemplifies the ascent from a farm boy to a successful businessman. He left his native village, Dolac, to attend school in

Kraljevo, and then in Belgrade, where he began his training as a machinist. He continued his training in Budapest and Vienna and, upon his return to Belgrade, started his own workshop, "Solid", for the manufacture of all types of signage plates, fittings for children playgrounds and public baths, traffic signs and car plates, as well as various machines (presses, honey centrifuges etc). The experience Janković gained in the capitals of Austria and Hungary, where he became familiar with contemporary architectural trends, and his acquaintance with the Czech architect Dubový, encouraged him to entrust the design of his new building to Dubový. Janković's far-sightedness was reflected not only in many products and machines which he designed and manufactured himself, and which earned him recognition both at home and abroad, but also in his bold decision to have a modern building constructed in an outskirt area. The building marked a turning point in the public attitude towards mixed-used buildings in Belgrade, heralding a new client/designer relationship and a shift away from the mainstream style of academism towards a modern approach to the design of private buildings.

Jan Dubový (1892–1969) holds an important place in the history of Serbian modern architecture. He belonged to a group of interwar architects whose activity encouraged a modern breakthrough on the still embryonic Belgrade art scene. Dubový graduated from the Prague Polytechnic and in 1921 came to Belgrade as member of the Matěj Blecha firm which, apart from Belgrade, had branch offices in Italy, Poland, Hungary, India and Germany. Dubový's public championing of modern architecture and urban planning concepts encouraged the founding of the Group of Architects of the Modern Movement in 1928. Having expressed his creative ideas in the design for the Astronomic Observatory in Belgrade, described by Branislav Kojić as the "first [domestic] tribute to modernism", Dubový took his architectural vocabulary to the extremity of purism in the design for Janković's building. By smoothly combining classical form and the spirit of the machine aesthetic, articulated in Europe in the preceding two decades, he created a work that was different from everything previously constructed in Belgrade. The purpose of the building, which in itself reflected the spirit of the industrial age, is highlighted by architectural elements such as large glazed surfaces, with a prominent horizontal division accentuated by the name of the workshop inscribed in large letters below the top of the building's rounded corner façade.

Улазни ризалит, медаљон
Entrance bay, emblem

Janković's building was the stylistic high point of Dubový's architectural handwriting. The three-storey corner structure is composed of two street-facing wings connected by the central rounded segment. The need to combine two different uses in one building was met by a functional organization of space. The workshop portion, meeting the modern standards of internal circulation, sanitation and efficiency, comprised spacious and well-lit rooms suited to receive complex machinery, a furnace room, specialized drying facilities, design studios etc. The working space occupied the semi-basement, ground-floor and first-floor levels, while the second floor contained two dwelling units. The third level took the form of a typically modernist flat roof terrace. The attic, which surmounts only the stairway area, contained a tank furnished with a rainwater collection and filtration system. The use of rainwater for the laundry and the workshops exemplified the owner's innovative ideas and the functionality of the entire concept. For the floor/ceiling system the up-to-date closely-ribbed reinforced concrete slabs were used. Massive load-bearing walls were combined with support columns to span the large workshop areas. All interior spaces were interconnected by the stairway located at the side of the building, with the unbroken vertical of its glazed frontage constituting the dominant formal element of the exterior.

Общи изглед, 1973.
General view, 1973

Улазно степениште, детаљ
Entrance stairway, detail

Dubový consistently applied modernist architectural elements in shaping the exterior. By introducing a clear separation between the building's two uses in its elevation, he departed from classical symmetry in façade composition. The general impression and form of the building, rather than reflecting all complexity of its interior, are architecturally closer to the common type of interwar residential buildings. The use of prominent horizontal features clearly separating the working area on the ground- and first-floor levels from the dwelling area on the second floor is strengthened by the contrast between the lower zones with their dynamic interplay of horizontal and vertical elements, and the uppermost zone with its somewhat calmer concept of full and empty surfaces. The grid pattern of multi-pane windows is complemented by polychrome treatment and the barely visible grid pattern of shallow mortar joints in stone-clad façade surfaces.

The commanding corner portion of the building, which accommodated working spaces, is accentuated by the horizontal grouping of windows and the pilasters rising through the ground and first floors. It is given a particular accent by the uppermost zone with windows surmounted by an unbroken moulding, and a typically modernist element, the flag holder. Below the top of the façade is the name of the workshop ("Solid"), intended as an integral part of façade composition, the same as the emblem in the upper zone of the entrance bay: a cogwheel enclosing a hammer and anvil as symbols of industry and metalworking, and the years 1912 – 1937, marking the completion of Janković's training and the completion of construction respectively.

The quality and distinctiveness of the building, set apart by the architect himself, were recognized even at the time of construction. The design was put on display in Yugoslav and international exhibitions of modern architecture in Belgrade and Prague, and in the 11th exhibition of "Oblik" held in Sofia in 1934, and reviewed by leading contemporary architecture magazines.

The Second World War and the turbulent post-war developments affected the fate of the building. The workshops with machinery and tools were nationalized, while the offices and other ancillary spaces were converted to dwellings. The exterior has remained authentic, retaining its architectural and aesthetic value, which led to its being designated a cultural property in 1992.

Literature

CHPIB Documentation, Cultural Property File: Poslovno-stambena zgrada Petra Jankovića
J. Dubovy, "Radionica P. Jankovića, bravara, Beograd, Albanske spomenice 17", Arhitektura 4 (Ljubljana 1932), 123
Z. Manević, "Jan Dubovi", Izgradnja 3 (Belgrade 1981), 41
Z. Manević, "Jan Dubovi", Graditelji 1 (Belgrade 1986)
T. Damljanović, Češko-srpske arhitektonske veze 1918–1941 (Belgrade 2004), 95–96

Пословно-стамбена зграда Петра Јанковића, основа приземља
Petar Janković's mixed-use building, Ground-floor plan

Пословно-стамбена зграда Петра Јанковића

Издавач: Завод за заштиту споменика културе града Београда

За издавача: мр Милица Грозданић, директор

Текст: Биљана Мишић

Лектура: Анђелка Ковачевић

Превод: Марина Адамовић Куленовић

Графички дизајн: Лука Прокић

Фотографија: Снежана Негованović,

Фотодокументација Завода за заштиту споменика културе града Београда

Тираж: 1000 примерака

Штампа: ЈП „Службени гласник", Београд

Београд, 2012. година

Завод за заштиту споменика културе града Београда

Издање је омогућио Град Београд, Градска управа, Секретаријат за културу

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

725.22(497.11 Београд)(036)

МИШИЋ, Биљана, 1976-
Пословно-стамбена зграда Петра Јанковића = Petar Jankovićs mixed-use building / [текст Биљана Мишић ; превод Марина Адамовић Куленовић ; фотографија Снежана Негованović]. - Београд : Завод за заштиту споменика културе града Београда =Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade, 2013 (Београд : Службени гласник). - 10 стр. : илустр. ; 20 x 20 cm

Упоредо срп. текст и енгл. превод. - Подаци о ауторки преузети из колофона. - Текст штампан двостубачно. - Тираж 1.000. - Библиографија: стр. 6.

ISBN 978-86-81157-76-3

а) Београд - Зграда Петра Јанковића - Водичи
COBISS.SR-ID 198253836

Завод за заштиту споменика културе града Београда
Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade